

Dugonics András:
Magyar példa beszédek és jeles mondások

Jó és rossz példák.

Szérdék próbállya meg a' macskát.

A' ki bogár után indul, ganéba vezettetik.

A' barátságért egykor egy barát is meg házasodott.

Ki sántával jár, sántikálni tanul.

Egy rühes jüh egész nyáját meg veszteget.

Ha egy ökör neki veti magát a' Tiszának; a többi is utánna úszik.

Ki disznó után indul, pocsba vezettetik.

A' halnak elsőben is a' feje büszködik meg.

Ki kenőcse mellett jár, meg piszkosodik.

Ki ebbel jár, ugatni tanul.

Fiát a' macska egerészni taníttya.

Molnárnak tolvaj a' fia.

A' ki rühessel hál, meg rühesedik.

Kutya után üget a' kutyó.

Minő a' Juda, olyan a' Judka.

Jó katona mellett szívet vesz az újonc.

Jó paripa mellett szépen jár a' csikó.

Ebnek ágyán eb hál.[1]

Jó Papnak jó a' Papnéja is.

Kinek gézengúz az Ura, kottyon fitty a' szolgálja.

Lústa gazd'aszszonnak lusta szolgálója.

Nyakas apának fejes a' fia.

Serény kancának serény csikója van.

Annya után szalad a' borjú.

Ki kutyával hál, bolhásan kél fel.

Minő az atya, olyan a' fia.

Kutya apának eb a' fia.

Minő az anya, olyan a' leánya.

Eb anyának kutya a' leánya.

Úgy krákok a' varjú, mint az anya.

Rosz hollónak rossz a' tojása.

Fekete hollónak fekete a' fia.

Jó rosszszá válik a' rossz mellett.

Lasnakosnak pokrócos a' társsa.

Egy rohadt szőlő szem, egész gerezdet meg vesz.

Kezén marad, a' ki szurkot forgat.

Az új fazék meg tartja első szagát.

Ha a' pásztor rühes, nem csuda, ha meg koszosodik a' nyáj.

Tót anyának Tót leánya.

Úgy mondta, a' mint annyától hallotta.

Úgy mondta, a' mint tanulta.

Úgy varja a' bakkancsot, a' mint látta.

Jótól jót tanulni, rosztól roszat.

Mint nevelik a' kutyát, úgy veszik hasznát.

A' kis medve, anya után ragad.

Föcskének föcske a' fia.

Néma halnak néma a' fia.

Tolvajtól tanul a' lopó.

Egygyik üdő a' másiknak mestere.

Később üdő a' másiknak tanítványa.

Annya után csirippel a' veréb.

A' rossz kutya mellett a' jó is el tanul.

Egygyik után áhsitozik a' másik.

A' kakas tyúk után kodácsol.

A' szavak oktatnak, a' példák kénszerítenek.

Annya után járja templomot a' leány.

Táncos anyának táncos a' leánya.

Mástúl várd, a' mit másnak teszel.

Többet ront egy rossz példa, mint húsz építhet.

Példátlan gonoszságnak példás büntetése.

Példát adni jóság; venni okosság.

Szerencsés, ki más példáján tanul.

A' rossz házban is jó a' jó példa.

Ha példák nem volnának, rosszak se lennének.

Kár a' jó házban valami rossz példa.

A' Papnak példás élete Prédikáció.

Jó a' jó példa, ha nem követik is.

Azért verik a' kutyát: hogy a' kutyó tanuljon.

Azért intik a' leányt: hogy a' meny is tanuljon.

Példákkal válik a' jó.

Mindez példa beszédek, annyi igazságok.

Vitéz kápitánnak, vitéz a' századgya.

A' félénk tyúknak csirkéje is el búv.

Harcsa szájú apának locska a' fia.

Fa mellé esik az alma.

Atyánk után haraptunk az almába.

A' virágok is a' kertésznek példáját követik.

Merre forog a' nap, arra az árnyék is.

Napra forog a' tányér virág is.

Vad fának vad a' gyümölcse.[2]

Ha a' nap le hanyatlik, a' virág is alkonyodik.

A' kis hangyátúl is lehet példát venni.

Csuka fog tanította fűrészelni az embert.

Egygyik tehén a' másik után megy a' vízre.

Kegyetlen anyának kegyetlen leánya.

Az ördögfi is ördög atyátúl származik.

Az ördög leány is ördög anyátúl tanul.

Ebtől tanult ember eből veszi hasznát.

Eb ebet bolházza.

Merre fúj a' szél, por is arra terül.

Annyok után pipelnek a' pújkák.

Annyok után kaparnak a' csirkék.

Jó kalaúz után nehéz el tévedni.

A' nyúl ezredesnek bokor a' mezeje.

Ebtől ebet tanulhatni.

Kiki, a' mint tanulta a' táncot, úgy járja.

Kis kutya is pozdorját keres.

Ha a' kutyák szóllanának
A' kutyók se ugatnának.

Egygyik kalmár a' másiktól tanul.

Kanca után nyerít a' csikó.

Egy után mennek a' darvak.

Egy kakas az egész falunak kakassait fel lármázza.

Kolompos vezeti a' ménest.

Ürű után mennek a' juhok.

Ökörtől tanul a' tinó.

A' hátulsó kocsi könnyebben forog az első után.

Előre százados tizenkét porcióval.

Előre a' százlóval.[3]

Merész katona mellett a' félénk is vitéz.

A' bátor vitéznek kalaúz az orra.

A' félénk juhoknak is előre a' java.

Minő a' király, olyan a' nép.

Néha a' szép példát is rútúl festik.

Egy seregély után mozdul a' többi.

Annya után úszik a' kácsa.

Jó példát ad a' tyúk; de költött kácsai nem akarják szavát fogadni.

Ki ökör után jár tóra vezettetik.

A' bíbic' szavára szállnak a' madarak.

A' csillagok is egymás után járnak.

Eb után áll a' kutya.

Eb után ugat a' kutya.

Annya' nyelvén beszél a' gyermek.

A' macskafi se szereti az úszást.[4]

Pálinkás apának boros a' fia.

Lúdtúl tanul a' liba.

Ha egy tyúk úszni tudna, a' másik is meg tanulna tőlle.

Henyélő gazdának álmos a' bérese.

Vargának varga a' fia.

Az igazi magyar nem csak beszél, hanem álmodozik is magyarul.

A' nappal kelnek a' madarak, és nappal mennek fekünni.

Bár minden útas a' madarak törvényét tartaná.

El megy ősszel a' főske, de őtet a' veréb nem követi.

Urátúl tanul a' menyecske.

Ha az anya jajgat, sikojt a' leány is.

Háztúl gyúl a' ház.

Jó szomszéd a' roszbúl is jót csinál.

Közönségesen: jó szomszédnak jó a' szomszédgya is.

Egy más után vész az ember is.

Kinek apja akasztófán száradott; azt a' fia se kerüli el könnyen.

Annyának példája pallos alá veti a' leánt is.

Fiát az apja kezén fogva viszi akár merre.

Jégre is más vezeti az embert.

Ha annyi roszt nem látnánk, nem cselekednénk.

Jó a' rossz példa is, de csak a' jónak.

Eb munkának kezdője a' kutya.

Minő a' mester, olyan a' tanítvány.

Első kufár után megy fel a' tojásnak árra.

Orra után megyen a' kecske is.

Minő a' tőke, olyan a' bor.

Komondor után mozdul a' kuvasz.

Jobbak lennénk, ha annyit nem látnánk.

A' kis aszszonyok közt is vagyon hetes vászon.

Kinek szél a' hite, tömlőc az országa.

Kinek feje rossz; lába se jó.

A' rosznak (korán későn) fejére kerül.

Maga rossz, még is mást rostál.

Maga rühes, még is mást tisztít.

Mindent farkas kaszára vet.

A' tejes fazéknál nem hív szolga a' macska.

Annya csalogattya a' kecske gedőt a' kertbe.

Rosz kúcsár, ha szomjan meg hal.

Büdös követ vetett a' tűzbe.

A' rossz is meg javul, ha roszt többé nem tehet.

A' rossz maga magát emészti, mint a' rozsdá.

Rosz madárnak fészke se jó.

A' rossz tyúk csirkéivel se gondol valamit.

A' rossz tyúk csirkéit is agyon vágja.

A' rossz lelkek éjjel járnak.

A' rossz bírása lehet a' rossznak.

A' rossz főzeléknek szakácsca se jó.

Rosz gyümölcsnek féreg a' szíve.

Példát szeret a' világ.

[1] Ezt, és ehhez hasonló több közmondásokat evvel a' mesével lehet meg világosítani: meg neheztele egyszer egy paraszt ember: hogy a' vad ludak, darvak, varjak vesztegetik vala veteményeit. Erre az okra nézve, földgyének minden részszeit törrel, kelepccével, hállóval bé töltötte, hogy így a' tolvajokat meg fogja. Történetből góját is fogott a' többivel. Ez szegény, hogy előbbi szabadságát viszsza nyerhesse, így szólla a' paraszthoz: A' mi azokat illeti, kik velem egygyütt hállódba kerültenek, (nyilvános gonoszságokat látván) őket nem mentegetem. De én se daru, se vad lúd nem vagyok, se károdra soha se voltam; mivel a' veteményi magokkal nem élek; hanem a' békáktól ki tisztogatom udvarodat, kígyóktól szántó földedet. Ezeken fölül: szülőimnek nagy tisztelője vagyok. Ha azok meg öregszenek, én őket éppen mint fiamat nagy szorgalommal táplálom – A' paraszt ember a' helyett: hogy könyörült volna a' szegény góján, nevetésre fakadott, és azt felelte viszsza: barátom! én ugyan mentségedre elő hordott okaidat helyeseknek állítom, de ki a' gonoszoknak társaságába avatkozik; ugyan csak egyenlő büntetésre kárhoztattatik. Eb az, ki az ebnek ágyán hál. Ez után a' többiekkel egygyütt a' góját is meg ölte.

[2] Ezen közmondással ékesen mondgya azt ki a' Magyar a' mit Deák így mond: non procul a' proprio stipite poma cadunt, nem messze esik fájátúl az alma; de ezt is hozzá lehet adni, de néha messze el hengeredik.

[3] A' régi Magyar seregnél, melyben mindnyájan lovas katonák, avvagy huszárok voltak, egy svadromban nem valának többen száz köz legényeknél. Ugyan azért századnak nevezték a' mostani svadront. Volt pedig ennek a' századnak valami jele, melyel magokat a' századok meg különböztették. Ezt száz lói lobogónak mondták. Azután kurtábbra vévén a' hosszú szavat, száz lónak nevezték. Ebből lett végtére zászló, melyel (eredetét nem tudván) mostanában élnek

mint a' lovas, mind a' gyalog katonák.

[4] Ha a' macska úgy szeretné a' vizet mint a' halat; talán a' leg szorgalmasabb halászok se foghatnának egy halat a' halas Tiszába. Sokszor látom őket a' Tiszának marttyain ide tova sétálni. Oh minő szív dobogással nézik azokat a' kis halakat, melyek a' víz színén úszkálnak! de a' víztől kimondhatatlan képpen irtóznak. Midőn a' hal ívik; némelykor meg esik: hogy egy kettő magát a' martra ki veti: Oh minő örömmel szaladnak oda, minő örömmel eszik a' keszegeket.